

ОЦЕНКА НА ЕФЕКТИВНОСТТА ОТ ДЕЙНОСТТА НА ФОНДАЦИИТЕ. КЛЮЧОВИ ИНДИКАТОРИ

EVALUATION OF THE EFFICIENCY OF THE FOUNDATIONS' ACTIVITIES. KEY INDICATORS

Стефка Иванова
Stefka Ivanova

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo

Abstract: Foundations are a type of non-profit organization that is created to achieve certain ideal goals. In carrying out their activities, foundations are not guided by the desire to realize profit. This is a prerequisite for developing specific indicators to measure the effect of their functioning.

The aim of this paper is to outline possible key indicators for evaluating the activities of foundations. Their type and number should be able to reflect the final result of the functioning of the non-profit organization. In this way, the trust in the mission and the ideal goals for which it was created will be increased, as well as confidence will be created among the public and donors that the funds that are received in charity are spent in full as intended.

Keywords: foundations, non-profit activities, efficiency, indicators.

JEL: M4; L31

ВЪВЕДЕНИЕ

Фондациите са вид юридически лица с нестопанска цел, които се създават за постигане на определени идеални цели. Правните постановки, свързани с учредяването, управлението и прекратяването на фондациите, са регламентирани в Закона за юридическите лица с нестопанска цел.

При осъществяването на своята дейност фондациите не се ръководят от желанието за реализиране на положителен финансов резултат (печалба). Една от характерните особености на нестопанската дейност е, че тя се извършва безвъзмездно, което означава, че фондациите се стремят към осъществяването на благотворителни цели, които могат да имат различен характер на проявление. Това е и предпоставка за разработването на специфични показатели за измерване на ефекта от тяхното функциониране.

Целта на настоящата разработка се свежда до очертаването на възможни ключови измерители за оценка на дейността на фондациите.

За реализирането на поставената цел следва да бъдат изпълнени задачите:

- дефиниране на основни показатели, на базата на информацията от финансовите отчети, които да могат да измерят постигнатите резултати от дейността на фондациите;
- дефиниране на специфични индикатори, които да бъдат практически приложими и да съдействат при оценката на ефективността от благотворителната дейност на фондациите.

ИЗЛОЖЕНИЕ

В учредителните актове изрично се посочват целите, за които се създава всяка една фондация. Факт е, че фондациите функционират, за да задоволяват специфични потребности както на обществото като цяло, така и на отделните индивиди. Съгласно актовете за осъществяване на дейността им, се изисква изгодата да се установява в постигане на определени резултати, неиз-

мерими в парична стойност и неносещи пряка икономическа изгода. Това определя социалната значимост на фондациите, като част от нестопанския сектор, и разкрива важния проблем, пред който са изправени, свързан с оценяването на ефекта от тяхната дейност.

За решаването на този проблем е целесъобразно да се дефинират индикатори, които да дават възможност реално да се метрифицират резултатите от специфичната дейност на фондациите. Това от своя страна ще съдейства и за увеличаване на доверието в идеалните цели, за които те са създадени. На практика голяма част от фондациите не популяризират достатъчно постигнатите резултати, тъй като срещат трудности при тяхното измерване. Затова е необходима система от аналитични показатели, чрез която да се направи точна и обективна оценка на протичащите процеси във всяка една фондация.

За разлика от предприятията, осъществяващи стопанска дейност, организациите с идеална цел¹ не могат да оценят резултатите от своята дейност посредством традиционните финансово-счетоводни показатели, които са базирани на печалбата. Стремешът им трябва да е насочен към измерването на социалния ефект от съществуването им.

Както всички останали предприятия, така и юридическите лица с нестопанска цел /в частност фондациите/ е необходимо да изготвят годишен финансов отчет, който да представя в систематизиран и удобен за ползване вид информация за имущественото и финансовото им състояние, както и за ефективността от дейността им. Особено е, че той се съставя съгласно изискванията на Национален счетоводен стандарт 9 /НСС 9/ „Представяне на финансовите отчети на предприятията с нестопанска дейност“. Отделните елементи на годишния финансов отчет са основните информационни източници, на които се базира оценяването на резултатите от дейността на фондациите за съответния отчетен период. Необходимо е да се извърши подбор, съпоставяне и оценка на финансово-счетоводна и друга информация с цел да се изследват важни съотношения и тенденции при осъществяването на нестопанската дейност.

Така например данните, представени в счетоводния баланс, съдействат при оценяването на имуществената и на капиталовата структура на конкретната фондация за съответния отчетен период; при изчисляването на показателите платежоспособност и ликвидност, както и в други направления за целите на анализа.

Анализирането на информацията от отчета за приходите и разходите² разкрива възможностите на фондациите да генерират доход, който за съответния отчетен период се използва за реализация на регламентирани в учредителния им акт идеални цели. В този смисъл важно значение има съпоставянето на приходите³ и разходите⁴ за регламентирана дейност, които се посочват както общо, така и диференцирано по конкретни видове в отчета за приходите и разходите на фондациите. За благоприятна се счита тенденцията, при която темпът на нарастване на приходите изпреварва темпа на нарастване на разходите. Целесъобразно е да се изчисли и коефициентът на ефективност на приходите⁵, който дава информация за размера на разходите, които са извършени от конкретната фондация за получаването на 1 лев приходи.

¹ Законът за юридическите лица с нестопанска цел допуска извършването на стопанска дейност от фондациите като поставя изискванията тя да е допълнителна, да е пряко свързана с нестопанската дейност и резултатите от нея да отиват изцяло за постигането на идеалните цели. При дефинирането на ключовите индикатори в настоящата разработка се акцентира върху фондации, които извършват само нестопанска дейност. Основанието за това е, че тя е основната (специфичната) дейност, за която тези субекти са създадени.

² Отчетът за приходите и разходите от нестопанската /специфичната/ дейност има специфична структура и се съставя съгласно Приложение 2 или Приложение 3 към НСС 9.

³ Характерна особеност е, че приходите от дейността се отъждествяват с тези от регламентираната дейност и се разпределят в няколко позиции в отчета за приходите и разходите, както следва: приходи от дарения под условие; приходи от дарения без условие; членски внос и други приходи.

⁴ Разходите за регламентирана дейност са тези, които се осъществяват във връзка с обичайната дейност на нестопанската организация съгласно учредителния акт или устава.

⁵ Реципрочен е коефициентът на ефективност на разходите, който показва колко лева приходи са получени с 1 лев направени разходи.

Като индикатор с ключово значение за нестопанските организации, информация за който се получава от отчета за приходите и разходите, може да се дефинира съотношението между административните разходи⁶ и разходите за регламентирана дейност. Стойностите на показателя трябва да бъдат под единица, като всяка една фондация трябва да се стреми към минимизиране на размера на административните разходи. С подобна информационна роля е и съотношението между разходите за регламентирана дейност и общата сума на разходите за конкретния отчетен период. Препоръчително е стойностите му да се приближават до единица, което означава, че основната част на извършените от фондацията разходи са за регламентираната ѝ дейност.

В този смисъл установяването на структурата на разходите и нейния анализ би разкрило значението и ролята на всеки отделен елемент на разходите за постигането на регламентираните идеални цели. Изследването на структурата на приходите, от друга страна, дава информация за техния произход, както разкрива и възможности за търсенето на алтернативни източници на постъпления за осъществяване на благотворителните цели.

Информацията, която се съдържа в отчета за паричния поток⁷ на фондациите, е необходима за оценка на способността им да генерират парични средства и парични еквиваленти и да ги използват за нуждите на нестопанската си дейност. Следователно данните от този отчет разкриват както финансовия потенциал, така и възможностите за самофинансиране на фондациите. В този смисъл информацията за паричните потоци от регламентираната /специфичната/ дейност дава възможност за оценка на:

- начините и възможностите на фондациите да генерират финансови средства;
- сигурността и прозрачността на тяхното създаване;
- способността им да ги управляват и разпределят във времето.

Може да бъде направен изводът, че показателите, които се основават на информацията от отделните елементи на годишния финансов отчет на фондациите, се считат за основни, но недостатъчни, защото в най-общ план измерват постигнатите резултати. Затова в настоящата разработка те са представени накратко, като са предложени и някои специфични индикатори, които да съдействат при оценката на социалния ефект от нестопанската дейност на фондациите.

При определянето на специфичните индикатори е целесъобразно да се изходи от конкретната мисия, за която е създадена съответната фондация и която разкрива нейната роля и предназначение. В повечето случаи дейността на фондациите е насочена към подпомагане на определен кръг лица. Затова на практика са необходими показатели, които да са в състояние да измерят ефекта от функционирането на всяка една фондация, занимаваща се с благотворителна дейност.

Публичното оповестяване на определени индикатори, които илюстрират колко ефективно една фондация постига своите специфични цели, придобива все по-широко приложение през последните години сред нестопанските организации от Централна и Източна Европа. По този начин се осигурява по-голяма прозрачност, създава се доверие в мисията, а това от своя страна води и до ръст на дарителите (донорите), подкрепящи нестопанската кауза. От друга страна, представянето на достатъчна информация, намалява риска от съмнение в благотворителните цели, за които фондациите са създадени. За устойчивост на риск организациите трябва да разширят своя набор от инструменти, включително укрепване, разширяване и предоставяне на нови показатели (Yordanova, 2023).

⁶ Административните разходи се посочват в отделна група на отчета за приходите и разходите на нестопанските организации. Административни са разходите, свързани с цялостното управление на организацията, разходи, които не могат да бъдат обвързани с отделни програмни дейности, разходи за поддържане на офиси и др.

⁷ Отчетът за паричния поток се съставя съгласно Приложение 4 към НСС 9 и на база изискванията на НСС 7. Отчети за паричните потоци. Особеното от съдържателна гледна точка е, че когато организациите с идеална цел съставят този отчет, трябва да установят движението на паричните си потоци само в две направления, а именно:

- постъпления и плащания от нестопанска дейност;
- постъпления и плащания от стопанска дейност /ако извършват такава/.

В следващото изложение са предложени примерни индикатори, които да съдействат при метрифициране на специфичните резултати от дейността на фондациите. За да бъдат индикаторите практически приложими, те трябва:

- ✓ да са ясно дефинирани;
- ✓ да бъдат количествено измерими;
- ✓ да са от решаващо значение за постигането на определените в учредителните актове нестопански цели.

Фондациите, занимаващи се с благотворителна дейност, задължително трябва да поддържат актуална и точна информация в следните разрези: (Ivanova, 2023, p.115)

1. Вид, размер и условия на получените дарения.
2. Данни за дарителите.
3. Вид и размер на предоставените дарения.
4. Данни за подпомогнатите лица.
5. Списък на проведените кампании за набиране на средства; точен размер на събраните суми по кампании; извършени разходи по реализирането на всяка една от кампаниите.

Въз основата на тази информация като ключови индикатори могат да бъдат дефинирани:

- темп на нарастване на дарителите (донорите);
- темп на нарастване на приходите от дарения;
- степен на задържане на донорите (процент на донорите, които са дарили повече от веднъж);
- темп на нарастване на дарителите, загубили доверие в мисията на фондацията;
- темп на нарастване на лицата, подпомагани финансово от фондацията;
- темп на нарастване на лицата, на които е отказана подкрепа;
- размер на разходите по реализиране на кампаниите като процент от размера на събраните средства.

За оценка на ефективността от дейността на фондациите е целесъобразно да се приложи и един индикатор⁸, който да изрази съотношението между размера на усвоените по предназначение парични средства, получени от дарителите и общия размер на паричните средства, получени от дарителите (Ivanova, 2023, p.114). Стойността на показателя в най-добрия случай трябва да е равна на единица. При стойности под единица задължително трябва да се търсят причините за неувоените по предназначение парични средства.

На практика често срещани са ситуацияите, при които фондациите предоставят не само финансова подкрепа, а оказват и услуги на определен кръг лица. С ключово значение за всяка една фондация, занимаваща се с благотворителна дейност, е оценяването на ефекта от работата на нейните служители, както и на външните сътрудници и доброволци, които са ангажирани с нейната мисия. За разлика от предприятията, осъществяващи стопанска дейност, тук измерителите са различни и като такива могат да се приложат следните:

- ръст на броя на подпомогнатите лица;
- ръст на вида и броя на предоставяните от фондацията услуги;
- ръст на броя служители, ангажирани с мисията на фондацията;
- ръст на броя външни сътрудници и доброволци, ангажирани с мисията на фондацията;
- степен на ангажираност на служителите, сътрудниците и доброволците при оказването на услугите;
- степен на удовлетвореност от оказаните услуги;
- навременност при предоставянето на услугите;
- степен на задържане на служителите във фондацията;
- ръст на негативните отзиви за дейността на фондацията.

Възниква въпросът колко често една фондация да оценява ефекта от своята благотворителна дейност. Отговорът зависи от конкретната мисия и стратегическите приоритети на нестопанската

⁸ Индикаторът може да се изчисли както общо за определен отчетен период, така и по отделни дарения.

организация. Показателите, които се основават на информацията от годишния финансов отчет, е препоръчително да се изчисляват в края на всеки отчетен период, а при необходимост и на по-кратки интервали от време. Горезизложените индикатори, които отразяват социалния ефект от дейността, е целесъобразно да се измерват текущо, например на всеки шест месеца, за да може своевременно да се реагира при установяването на неблагоприятни тенденции чрез прилагането на нови стратегии, чрез преразпределение на ресурсите, както и чрез преразглеждане на съществуващите приоритети.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В съвременните условия фондациите са изправени пред предизвикателството реално и коректно да измерват ефекта от тяхната нестопанска дейност. В този смисъл разглежданите в изложението индикатори биха могли да съдействат за метрифициране на ефективността от дейността като цяло, както и да оценят положителното въздействие на всяка една проведена благотворителна кампания. Важно е да се отбележи, че предложените индикатори са примерни и ограничени на брой, като в зависимост от специфичната мисия на конкретната фондация, те могат да бъдат допълвани и доразработвани. Техният вид и брой трябва да бъдат в състояние да отразят крайния резултат от функционирането на нестопанската организация, което е от ключово значение за нея. По този начин ще бъде повишено доверието в мисията и идеалните цели, за които е създадена, както ще се създаде и увереност сред обществеността и дарителите, че средствата, които са получени благотворително, са изразходени изцяло по предназначение.

REFERENCES:

- Atanasov, A 2013, Accounting of non-profit organizations, Tsenov University Press. (in Bulgarian)
- Ivanova, S 2023, Application of the Balanced Scorecard (BSC) in Non-Profit organizations, Socio-Economic Analyses, Volume 15, Issue 1, pp.110-119. (in Bulgarian)
- Yordanova, D 2023, Risks and sustainability of organizations, The Journal of Management and Sustainable Development, Volume 98, Issue 1. (in Bulgarian)
- Pozharevska, R 2008, Non-profit enterprises, Sofia, ForCom. (in Bulgarian)
- Kaplan, R. & Norton, D 2004, Strategy Maps: Converting Intangible Assets into Tangible Outcomes, Boston, Harvard Business School Press.
- Pallota, D 2012, Charity Case: How the Nonprofit Community Can Stand Up For Itself and Really Change the World, Jossey-Bass.

За контакти:

Стефка Иванова, главен асистент, доктор
Служебен адрес: гр. Велико Търново, ул. „Арх. Георги Козаров“ №1
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Стопански факултет,
катедра „Финанси и счетоводство“
Ел. поща: s.kalcheva@ts.uni-vt.bg
